

KRITIKA

Száraz Miklós György

Andalúzai kutyák

Tárcanovellák

Mérték Kiadó
Budapest, 2012

Zsávolya Zoltán

OTT LENNI

Nagyjából egy évtizeddel ezelőtt, éppen mikor Száraz Miklós György mostani kötetének darabjait írni és folyóiratokban közölni kezdte, több publikációs fórumon is keresztülgyűrűzött nálunk a tárcaműfajról szóló vita. Nem is annyira „vita” volt ez, mint inkább hol szigorúbban, hol kötetlenebbül, néhol – stílszerűen – esszéisztikus értekezői modorban előadott „műfajpoétikai” vizsgálódások sora, melynek darabjait többnyire a lényegmeghatározás szándéka és a szövegtípusbeli szóródás tágasságának megannyi feltérképezési kísérlete jellemezte. Továbbá, és ezt az érdekes vagy talán kissé pikáns tendenciát nem lehetett félreismerni: az elektronikus-internetes publikációs formák erős térhódításának immár kétségkívül beköszöntő korszakában, nagyjából áttörésük pillanatában egyfajta nosztalgia is volt ez azon sajtótörténeti korszak iránt, amelyben, a századfordulón és még a 20. század első évtizedeiben is, az alapvetően hírközlő szerepű újságok (akkortájt szükségképpen kizárólag: nyomtatott orgánumok) hasábjain még jelentékeny szerepet játszottak – mint arra éppen a vonatkozó diszkusszió is hangsúlyosan rámutatott – a legkülönbébb tárcák. Az ilyen-olyan tárcák, vagyis a hol

publicisztikai, hol értekező, hol pedig egyenesen elbeszélő karakterű *irodalmi sajtótermékek*, köztük azok is, amelyek státuszára szándéka (és az alcímbe emelt műfaji deklarációja) szerint szerzőnk is igényt tartani igyekszik: a tárcanovellák.

Akármi(lyene)k is (voltak) azonban a tárca összességében meglehetősen tágas és termékenyen meghatározatlan műfaji kódoltságán belül, mindenesetre *ott tudott lenni* velük egy Kosztolányi vagy a hozzá hasonló formátumú, „kanonizált” alkotó, s úgy a kifejezetten újságíróként is dolgozó, mint az akként éppenséggel nem tevékenykedő író, a napi-és hetilapok hasábjain. Ott, mégpedig *par excellence* literatúrával szerepelve, ellentétben azzal, ami íróink sajtóbeli jelenlétének ma – az átlagos szövegmélység és –terjedelem szükségszerű csökkenésének korszakában – gyakran megtörténik. (A legtöbb potenciális sajtópublikálónak vagy az irodalmiságról kell lemondania, vagy a megjelenésről...)

Száraz Miklós Györggyel ugyan aligha, hiszen az *Andalúzai kutyák* kötet (magas)irodalmi szintű írásainak megjelenési helye, ahogyan azt az elmúlt dekád olvasási tapasztalata a recenzens emlékezetében megtartani képes, legalább 90%-ban a Magyar Nemzet hétvégi magazinja volt. Maga a címadó munka ugyan éppen az *Élet és Irodalomban* jelent meg először (majd később szinte változatlanul beledolgozódott az *Ó, Santo Domingo!* című, 2003-as megjelenésű kötetbe is, a „regényesszé” egyik fejezeteként), és egy-két írás másutt, vagy másutt is napvilágot látott, de az egyik országos újság hétvégi melléklete, a hazai és ezredfordulós viszonyatban még aránylag nagy példányszámú közlést biztosító megjelenési hely mindmáig olyan kommunikációs közegként jelenik meg, amely viszonylagosan igényes, tehát amolyan „irodalmi” fórumnak is számít. Mindenesetre sokkal inkább, mint amilyet az olyasféle rövid életű orgánumok tudnak nyújtani, ahol a kötet tárcáinak a másik hányadnál jóval kisebb része, töredéke adódott közre. Mint amilyen, teszem azt, *A Világ*, vagy éppenséggel a *Felvidék*, netán Szabadka/Zenta némelyik lapja, újságocskája – Kosztolányi sajtóbibliográfiájában is hány efféle (másod- vagy harmad)közlő kiadvány szerepel! –, amelyekbe szintén elkerült egy-egy ezek közül a szükségképpen, már műfaji kódjuk szerint eleve rövid, ám (pontosan ebből is következően) frappáns, nem ritkán csattanósan befejeződő kispórák közül. (Pillanatig sem kétséges különben: az ilyen fórumokon való szereplésnek is megvan a maga funkciója, missziója.)

A többnyire tehát poénra kihegyezett, igen emlékezetesen-szellemesen végződő szövegekkel kapcsolatban az egyik alapvető kérdés – a tár-

camúfaj „tágasságának”, integratív voltának, több alkotói indíttatást összekapcsolni képes felfogásának jegyében – az lehet: vajon egytől-egyig rögtön tárcanovellák is ezek a tárcák? Nos, annyiban bizonyosan, hogy a többé-kevésbé kirajzolódó történetesség mellett elbeszélői személyesség hatja át őket, sőt az alanyi megtörténtség, az „ott voltam” *feelingjének* hitelesítő hangulata, helyenként naplófeljegyzésre emlékeztető közvetlenség érzete járja át szöveüket. Vagyis ennyiben kétségkívül megfelelnek a tárca-tradíció egyik lényegi kritériumának, ha (annyira) akarjuk: akár szorosabban az epikán belül értve azt. Ugyanakkor mindjárt az első, kötet-megalapozó ciklus, *Az elsüllyedt falu* darabjaiban meglehetősen feltűnő a szerző értekező, jelentős kultúr- és művészettörténeti tudást mozgásba hozó vénája is. Gyakran egyetemes történelmi, világirodalmi ez a tematizálás, mint azt már megszokhatta Száraz Miklós Györgytől az olvasó, ám az *Utazás vízözönnel* című, kötetzáró ciklus amolyan „összmagyaros”, Kárpát-medencei tapasztalat- és ismeretanyagot mozgósít (különösen a *Poros Alföld* és a *Csucsá* című írások beszédesek ebből a szempontból), míg a negyedik könyvszakasz (*Alef* címmel) a legkülönbözőbb földrajzi-kulturális alapozottságú momentumokat-tapasztalatokat forgatja be az általános-egzisztenciális emberi mérlegelés komplex és elmélyült feladatvégzésének körébe (ahol is a magyar metropolisz, Budapest éppúgy polgárjogot nyer, mint ahogyan a szerzőnek annyira kedves Mediterráneum sem tűnik ki teljességgel a képből).

Az (alapvetően) itthon élő, tehát nem-emigráns magyar szerző részéről szinte meglepő a külföldi, „idegen” terepek sokaságán egyaránt megmutatkozó mozgásbiztonság, már-már „kozmpolita” kötetlenség, de itt kell megjegyezni, hogy Száraz Miklós György számos munkája idegen nyelven is napvilágot látott, akár „klasszikus” fordítás(á)ban (mint ahogyan ez első regényével, *Az Ezüst Macskával* történt 2005-ben olasz viszonylatban), akár képes, albumszerű kiadványok „alkalmazott irodalmi”, esetenként kísérszövegeként. Mint ilyenek a leghatározottabban összegző, eltérő (helyekről származó) momentumokat összekapcsoló vagy néha egyenesen egyesítő hatásúak, azaz akár „szinkretikus” szemléletet is észlelhet mögöttük az értelmező. Ugyanakkor az *Andalúziai kutyák* kötet egyes írásai, különösen pedig a nyitó ciklus szövegei majdhogynem rálicítálnak erre a tendenciára az alkotónál: mintegy összes törekvéseinek együttes foglalatát adják, akár a műfajra, akár a magyar-egyetemes (európai) kultúra érintkezés- vagy feszültségpontjaira, akár pedig az emberi létezés egzisztenciális kontrasztálására gondoljunk épenséggel.

A nyitó munka, ezzel pedig maga a kötet ilyen mondatokkal kezdődik: „Salvador Dalírói írott könyvében Gibson megemlíti, hogy a festő nagyapja, Gal Josep Salvador a tramontana elől menekült el Cadaquésből, mert attól tartott, hogy a vad szél – »mely úgy hozzátartozik Felső-Empordához, mint Londonhoz az eső« – megőrjíti. A hűvös, száraz fürgeteg, mely a Pireneusok szorosain óránkénti 100–150 kilométeres sebességgel zúdul Katalónia keleti részére, az empordái síkra, rendszeresen csak kéményeket döntöget, pálmás dézsákat borogat, ám ha megkergül – és ezt sűrűn teszi –, akkor autókat sodor a tengerbe. [...] a tramontana betege, mondják az itteniek a kiegyensúlyozatlan, habókos emberre.” Később élményszerűvé, majd egyenesen vészjóslóvá válik a „pernyi szünetet sem tartó szél” kiszámíthatatlan hatásának felidézése az írásban, így nyitva meg az utat a hangsúlyos fordulatot hozó befejezésnek: „Reggel üde verőfény fogadott. Az ég búzavirág, az öböl felett violaszín felhők. A tenger mint a jód. Rálátok a konyhaasztaltól. A szél nyom, rogyaszt, dagaszt és nyuvaszt most is, tépi, rongyolja a hosszú pálmaleveleket, dönögteti a kaktuszok dézsáit, püfögteti a napfogó ponyva lelógó szegélyét, orgonakoncertet ad elő a kéménylyukakon, rázza az ajtókat.” Ez a fordulat az éjszaka tramontana-borzongatásához képest egyenesen megváltás... S a fellélegzésre lehetőséget adó új szituáció leírása plasztikus, élénk színekkel történik meg, lehetőleg rövid tagmondatokban sorjázatva, melyek azonban összességében már nem is olyan rövid cselekvés/történet-felsorolással fűződnek össze. A Száraz Miklós György által előnyben részesített egyszerűség, átláthatóság stílusbeli „titka” nyilván így ragadható meg. No meg úgy, hogy megállapítjuk: ezek a bizonyos cselekvések/történetek hangulatos népies-rusztikus, archaikus mozzanatú igékkel ragadtatnak meg a fogalmazási gyakorlatában („rogyaszt, dagaszt, nyuvaszt”, „dönögtet, püfögtet”). Ám legalább ugyanennyire *ott van* maga a szerző, saját élményűen, éppen ezért megkerülhetetlenül. Kultúratörténet-adagolói hitelességét is ez a személyes oda-rakódás adja meg, illetve legitimálja gyakorlati szempontból: „Átestem a tűzkeresztségen. Most írok. Sokat haladhatok. Az este még olyan messze van.”

Száraz Miklós György mintegy önmagával vízjelezi gondolatai érvényességének (általános érvényűségének) összetéveszthetetlenül egyéni jegyzetpapírját. Eljárása, stílusa közérthetően lírai – mintegy mellesleg – azon kívül, hogy elbeszélői („epikus”) és esszéisztikus. „Róma megismerhetetlen” – fejt ki egy másik tárcanovellában, melyet tárcaesszének titulálni sem lenne éppen furcsa vagy jogosulatlán. „Róma

megismerhetetlen, mert Róma maga az élet, és az élet is megismerhetetlen. Milyen közhelyes ez így, milyen semmitmondó. De igaz.” Merész, önkockázatos fogalmazás, melynek funkciója persze inkább az, hogy viszonylagosítja a gondolatiság, az értekező jelleg érvényességét, ám végsősoron mégis érvényben hagyja (az így nyert gondolatot). Mint ha általánosítani, kiegyensúlyozni akarná magát ilyen módon a stílus: egyesíteni a különböző horizontra célzó, eltérő indíttatású és jellegű, de egyidejű, egyazon szövegen belül érvényesülő törekvéseket. Laza, köznapis szemléletű, hangvételű, vagány epika és bölcs, helyenként bölcseletibe áttűnő élet-tanítás mintázata egymás közvetlen szomszédságában, egymást átjárva a publicisztikusság/költőiség horizontjában – ez az itt kialakuló modell a tárcára, tárcanovellára.

Ahogy az előbbiekben már jeleztük: a kötetbe gyűjtött 54 írásból közel ötven a Magyar Nemzet hétfői magazinjában jelent meg, a szerző 11–12 éve rendszeresen közölt írássorozatának darabjaként. Mármost Száraz Miklós György 2012 augusztusától kezdődően abbahagyta ezt a tárcáírói tevékenységet. Bizonyára úgy érezte, ennyi elég volt ebből. Váltani kell, valami mást csinálni, másutt, még inkább: *mással*, más jellegű tevékenységgel „ott lenni”. Meglátjuk, mit talál ki az amúgy eléggé ötletgazdag prózaíró. Sok lehetősége van, így akár a bőség zavarába is ejthet bennünket. Meglephet, akár el is bizonytalaníthat. Annyi azonban biztos, hogy ezzel a tárcasorozatával már biztosan *ott volt* egyszer, egy ideig (jó ideig), ahol egy szerzőnek manapság a leginkább érdemes tartózkodnia: műfajok, „diszciplínák”, szemléletek határmezsgyéin. És helyesen tette ezt. Mert tényleg ott kell lenni mindenütt, vagy legalábbis sok (többféle) helyen: irodalomban, publicisztikában, értekező prózában, útleírásban... S akár: egyszerre.

Legfőképpen persze – hiszen ez az eredendő s az igazán értékes, tradicionális ambíció – a „kanonizált” literatúrában. A fentebb már idézett *Róma* című – amúgy, mint emlékeztetünk rá, „ismeretelméleti” kétségektől áthatott – írás eképpen bizonygatja és (saját szövésével) bizonyítja is be ezt, mármint odatartozását a magas irodalomhoz: „Élvezd ezt a bár megismerhetetlen, de baráti helyet, melynek ezer pontját, sarkocskáját és szegletét – még ha valójában először látod is – felismered. Élvezd, hogy röpke ideig a térnek éppen ebben a szeletkéjében, a kövek, téglák és emberi életek eme kivételesen összerendeződött halmozatában mozoghat. Örülj neki, hogy nem lesz soha a tied, hogy mind-ez vágyaid tárgya, álmaid színtere, örök titok maradjon.”

Győrffy Ákos

Haza

Magvető Kiadó
Budapest, 2012

Zólya Andrea Csilla

A VIHAR SZEME

Ha Székelyföldön valaki elindul az erdőbe vagy a hegyekbe, javasolt, hogy hangosan beszéljen, énekeljen, zajt verjen, bottal kavicsokat és fákat kopogtasson, hogy elriassa az egyik legrettegettebb vadat, a medvét. Ott az erdők csendjében e harsányság védőburokként veszi körül a túrázót, ami segít a veszedelmessel való találkozás elkerülésében. A Börzsönyben és egyáltalán Magyarországon a tapasztalt erdőjárót másképpen és másféle vadak készítetik óvatosságra. Győrffy Ákos *Haza* című prózakötete érzéletes és személyes vallomásokon, emlékképeken keresztül többek között ezek megtapasztalásába vonja be az olvasót. S a hangsúly eközben kétségtelenül az ének a vadonnal, a természettel való találkozására és annak mélységeire esik.

A *Haza* rövid én-történetek gyűjteményeként az embernek a vadonnal és az erdőkkel való találkozásáról szól, melynek egyes részei, mint egy-egy beavatási rítus, nemcsak a vadon növényeivel és állataival, törvényeivel és törvényeivel szembesítenek, hanem e találkozásokon keresztül több oldalról mutatják meg az ember saját arcvonásait. E történetek valójában azt a pillanatot rögzítik, amikor az énelbeszélő megtapasztal(hat)ja saját határait, illetve azokat a felületeket, amelyeken az én a természet elemeihez kapcsolódik vagy szétválaszthatatlanul összemossódik velük. „A sárkány, ahogy az angyal is, mindenki életébe betör, hogy felforgassa és szétzilálja az ember hamis és gyáva gondolatvilágát.